

מדרש רבה שמות פרשה ו פסקה ד

(ד) וארא אל אברהם אמר לו הקב"ה למשה חבל על דאבדין ולא משתכחין הרבה פעמים נגליתי על אברהם יצחק ויעקב באל שדי ולא הודעתי להם כי שמי ה' כשם שאמרתי לך ולא הרהרו אחר מדותי אמרתי לאברהם (בראשית יג) קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה וגו' בקש לקבור שרה ולא מצא עד שקנה בדמים ולא הרהר אחר מדותי אמרתי ליצחק (שם כו) גור בארץ הזאת כי לך ולזרעך וגו' בקש לשתות מים ולא מצא אלא (שם) ויריבו רועי גרר עם רועי יצחק ולא הרהר אחר מדותי אמרתי ליעקב (שם כח) הארץ אשר אתה שוכב עליה וגו' בקש מקום לנטות אהלו ולא מצא עד שקנה במאה קשיטה ולא הרהר אחר מדותי ולא שאלני מה שמי כשם ששאלת אתה ואתה תחלת שליחותי אמרת לי מה שמי ולבסוף אמרת ומאז באתי אל פרעה וע"ז נאמר וגם הקימותי את בריתי שניתנה להם כמו שאמרתי להם שאתן להם את הארץ ולא הרהרו אחרי וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל לפי שהן לא הרהרו אחרי וגם אע"פ שישראל שבאותו הדור לא היו נוהגין כשורה שמעתי נאקתם בעבור הברית שכרתי עם אבותיהם הה"ד (שמות ו) ואזכור את בריתי לכן אמור לבני ישראל אין לכן אלא לשון שבועה שנאמר (ש"א ג) ולכן נשבעתי לבית עלי נשבע הקב"ה שיגאלם שלא יירא משה שמא מדת הדין יעכב גאולתן והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים ד' גאולות יש כאן והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי כנגד ד' גזירות שגזר עליהן פרעה וכנגדן תקנו חכמים ד' כוסות בליל הפסח לקיים מה שנא' (תהלים קטז) כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי אעשה להן מה שאמרתי לאבותיהן שאתן להם את הארץ והיו יורשין אותה בזכותן:

ילקוט ראובני על התורה - פרשת וירא

[אות א]:

וידבר אלהים אל משה ויאמר אליו אני ה'. מרע"ה סבר כיון שהקב"ה שדריה למפריקית ישראל דהא עברו ימי הרעה ואתא זמן פורקנ' ואע"ג דאמר ליה ונטיתי ידי במצרים וכו' סבר דישראל לא יהא לון בישא מכאן ואילך כיון דמטא זמן פורקנא ואף במצראי יעבוד בהון אתין ומופתין דלא לינזק בהו טובא ומשום הכי קאמר למה הרעותה וגו' למה שלחתי כלומר למה אבאשת' לישראל טפי ממאי דהוי מבאשי להון מקדמ' דנא כיון דמט' עידן פורקנא וכי תימא דאכתי לא מטא למה זה שלחתי והוה לך לאמתוני עד דמטי להון זמן פורקנא ואהדר ליה הקב"ה וא"ל ודאי מטי זמן פורקנא והיינו דא"ל עתה תראה וגו', וא"ל וידבר אלהים וגו' כלומר אי תימא דמטי זמן פורקנא למה הרעות לא דרכי דרכיך דהא אנא פועל דינא ורחמי כחדא והיינו ויאמר וידבר חד דינא וחד רחמי וכן אלהים ה':

>מגיד חדש דף ל"ח ע"א<:

פרי צדיק פרשת וארא - אות ג

[ג] וארא אל אברהם וגו', באל שדי ושמי ה' לא נודעתי להם. להבין הלא מצינו שנגלה השם יתברך להאבות בשם הוי"ה. אך הנה שם אל שדי נגד מדת צדיק יסוד עולם כמו שאמרנו מהזוהר הקדוש. והוא נגד יום הששי כידוע. שהוא גמר מעשה בראשית והוראת השם שאמר לעולמו די שבשעה שברא הקב"ה העולם היה מרחיב והולך וכו', (כמו שאמרו חגיגה יב.) ואומרים בשם רבינו ר' בינם צוק"ל שפירש שאמר לעולמו די שמזה יספיק שיכיר הנברא מלכותו יתברך שמו. והוא, כי תכלית מכוון הבריאה שיכיר האדם מלכותו ומכל מה שנברא יוכל האדם ללמוד וכמו שאמרו (עירובין ק ע"ב) אלמלי לא ניתנה תורה, היינו למדין צניעות מחתול גזל מנמלה עריות מיונה וכו', והיה העולם מרחיב והולך שיוכלו להכיר יותר מלכותו עד שא"ל הקב"ה שאין צריכים להתפשט יותר, כי יש די בהבריאה שנברא עד היום להכרת כבוד מלכותו יתברך.

והנה אברהם אבינו ע"ה היה הראשון שהתחיל להכיר אלהותו יתברך בעולם והסתכל בהבריאה וממנה למד שהתחיל להרעים בלבו תאמר שהעולם הזה בלא מנהיג עד שהציץ עליו הקב"ה ואמר לו אני הוא

בעל העולם (כמו שאמרו בראשית רבה ריש פרשת לך) וכן מכל מה שנברא בעולם למד. כי העולם נברא על ידי התורה וכמו שאמרו (ריש ב"ר) ובחכמתו והשגתו השיג כל התורה כולה מהבריאה שהתורה המפה של העולם וכמו שאמרו (שם) דיפתראות ופינקסאות וכו'. ועל כן קיים כל התורה עד שלא נתנה וזהו שאמרו (שם פר' סא) זימן לו הקב"ה ב' כליותיו כמין ב' רבנים והיו נובעות ומלמדות אותו תורה וחכמה. וכן יצחק ויעקב הכירו אלהותו יתברך מכל הבריאה וזהו שנאמר וזוהו אלא אל וגו', באל שדי. כי בזה השם נגמר הבריאה להיות ממנה הכרת מלכותו.

ושם הוי"ה הוא הדעת דמשה רבינו ע"ה שהוריד תורה מן השמים מה שהשם יתברך מאיר ללב שלא על ידי התבוננות בבריאה. ואף דכתיב וירא אליו ה' בשם הוי"ה מכל מקום כתיב ושמי ה' לא נודעתי להם דדייק לא נודעתי ולא כתיב בשמי ה' לא נראיתי להם. והיינו שבאמת השיגו שיש קדושה גבוה משכל אנושי אבל לא נודעתי להם, היינו שיהיה הליכת דרכם בבחינת דעת וזהו שנאמר האלקים אשר התהלכו אבותי לפני, היינו שהקב"ה לא הנהיגם. רק הם מצד חכמתם הלכו בדרך ה' כפי כח השגתם. ולא הראה להם השם יתברך דרך ילכו בה וזה נקרא שהלכו לפני הקב"ה. שהשיגו הדברי תורה כפי השגת חכמתם מצד הבריאה שנגמרה בשם אל שדי שתספיק להכרת מלכותו יתברך.

ויעקב שהיה לו שייכות לבחינת דעת יותר מאברהם ויצחק שכתוב בו האלהים הרועה אותי וגו', אמנם עדיין לא ניתנה תורה בהתגלות. וזהו שאמרו (תקוני זוהר תיקון יג) דיעקב מלבר משה מלאו דמשה רבינו ע"ה היה פנימיות הדעת וכל הליכתו ודרכו היה בבחינת דעת והוא רוח הקודש כמו שאיתא בפירש"י (תשא) וכל דורו נקרא דור דעה (כמו שאמרו מ"ר חוקת) והוריד התורה הקדושה שנקראה דעת וכמו שדרשו (שמות רבה פר' ל) בדור המבול שרצה השם יתברך ליתן להם תורה ולא רצו מדכתיב ודעת דרכיך לא חפצנו. כי התורה דרכיך של השם יתברך.

ובמשה רבינו ע"ה כתיב הודיעני נא את דרכיך. וכתיב יודיע דרכיו למשה, היינו, כי הורה לו דרכו למעלה מהשגת שכל אנושי. וזהו שאמרו (סנהדרין קיא). שאמר לו הקב"ה למשה חבל על דאבדין כו', הרי כמה פעמים נגליתי על אברהם יצחק ויעקב באל שדי, והיינו שיכירו כבוד מלכותו מצד השגת שכלם וחכמתם. ולא הרהרו על מדותי. והיינו כשהבטחתי להם ולא קיימתי היה להם להשיב נגדי וכמו שאמרו (ב"ר פ' נו) דאמר אברהם אבינו ע"ה בעקידה היה לי להשיב אתמול אמרת כי ביצחק יקרא לך זרע ועכשיו קח נא את בנך וגו', ומאשר דרכם היה בהשגת חכמתם וכאשר לא קיימתיים היה זאת נגד השגתם והיה להם על ידי זה מקום להשיב נגדי ועם כל זה לא הרהרו אחר מדותי. ואתה שהדעת קבועה בלבך בהנהגתי למעלה משכל אנושי ותיכף בתחילת שליחותך אמרת לי מה שמך ועתה אתה מהרהר אחר מידותי. אף שידעת, כי גבהו שמים מארץ כן גבהו דרכי מדרכיכם וגו'. ומשניתנה תורה אין לאדם להשכיח להשיג אלהותו יתברך שמו מצד שום שכל רק מצד התורה הקדושה:

ספר ליקוטי הלכות יו"ד - הלכות רבית הלכה ה

ל' וזוהו, "וידבר אלקים אל משה ויאמר אליו אני ה' וארא אל אברהם וכו'" באל שדי ושמי ה' לא נודעתי להם, כי כל הופוחים בין השם יתברך ובין משה רבנו בענין שליחותו לגאל את ישראל, שמשה היה ממאן מאד כמה פעמים, והשם יתברך הקפיד עליו והכריחו לילך בשליחותו לגאלם, כמבאר בפרשיות הקודמים, הלל היה בענין האמת הנ"ל שאפלו גדולי הצדיקים קשה להם בתחלה לעמד על עצם נקדת האמת לאמתו וכו' וכו"ל. רק כל צדיק וצדיק מברר האמת כפי יגיעתו וטרחו בעבודתו וכל מי חיו יש לו בכל פעם נסיונות, כי בהכרח שיהיה לו בחירה כל מי חיו ועקר הבחירה הוא בענין ברור האמת לאמתו וכו"ל.

ועל כן אפלו משה רבנו היה ממאן לילך בשליחות השם יתברך. והכל מחמת רבוי האור שלו, כי בקדשת חכמתו ידע האמת שקשה מאד להושיע לישראל ישועה שלמה בתכלית עד הסוף, כי ראה שסופן לחטא ולהמרות כנגדו וכנגד השם יתברך כמה פעמים בתחלה ובסוף.

וכמו שהיה באמת כן, כמו שכתוב, "וינסו אתי זה עשר פעמים וכו'" ועל כן היה חפץ לסלק עצמו משליחותו, כי תלה הדבר בענותנותו, כי היה קטן בעיניו ואמר, "מי אנכי וכו".

וכל זה בחינת אמת, כי משה רבנו בודאי דבר כל דבריו באמת ובעונה אמתית, אבל אף על פי כן הקפיד השם יתברך עליו, כמו שנאמר, "ויסר אף ה' במשה וכו'" והכריחו לילך, כי כל אלו הדעות והסברות

של משה שהיה למאן בשליחותו, הכל נמשך ונשתלשל מהאמת של המלאכים הנ"ל שקטרגו ואמרו שלא יברא האדם, כי מה אנוש כי תזכרנו וכו', כי עתיד למחטא קמך ולארגזא קמך וכו', כמבאר לעיל שפניה הקטרוג כל כח היצר הרע, ואפלו צדיקים גדולים גמורים צריכים יגיעה רבה לברר דעתם מסברות הנמשכים מזה הקטרוג וכו'. ומזה נמשך מה שאמר משה, "למה הרעתה וכו', למה זה שלחתיני". שזה נמשך על ידי עצם המחלקת של החולקים, שהם דתן ואבירם שיצאו נצבים לקראתם ואמרו, "יבא ה' עליכם וישפט וכו'". וגם לפי דעתם דברו באמת כאלו הם מקנאים על צרות ישראל, כי כל הפגמים שבעולם, בפרט כל מיני מחלקת נמשך רק מפגם האמת הנ"ל שמשם כל הבחירה וכנ"ל.

ועל כן אפלו הרשעים הגמורים מלבישים דבריהם הרעים באיזה אמת כאלו כונתם אל האמת. כמו שראינו בפרעה שאמר להם, "למה משה ואהרן תפריעו את העם וכו'. תכבד העבודה על האנשים ויעשו בה ואל ישעו בדברי שקר". הבט וראה והבן אתה המעין, עד היכן השקר מתפשט להחליף האמת, עד שבתקף שקריו מעז פניו כל כך לומר שאצלו האמת עד שפרעה הרשע שענה את ישראל בשקר ובחנם בעבודה קשה כל כך, אמר, "תכבד העבודה וכו' ואל ישעו בדברי שקר" כאלו, דברי משה ואהרן שרוצים שישאל יעבדו את ה', הם חס ושלום, דברי שקר והוא חפץ רק האמת שיעבדו אותו! ישראל בחנם וכן הוא בכל דור ודור, אבל זה הענין להחליף השקר באמת הוא בכמה בחינות אין מספר, כי הרשע גמור כמו פרעה מחליף שקר גמור לאמת כנ"ל.

ודתן ואבירם באו גם כן בשקר לחלק על משה בעזות ונחפה גדולה כאלו הם מקנאים על צרות ישראל ואמרו, "יבא ה' עליכם וישפט וכו'". אבל בודאי שקר שלהם לא היה מגשם כל כך כמו השקר של פרעה, אבל גם הם באו בשקר ואמרו שאצלהם האמת כאלו הם אזהבים את ישראל באמת יותר ממשה ואהרן. וכן הוא בכל דור ובכל עת. והעושק יהולל חכם ויאבד את לב מתנה, כמו שדרשו רז"ל פסוק זה לענין משה רבנו, שעל ידי העזות הרע של דתן ואבירם שאמרו יבא ה' עליכם וכו', על ידי זה גרמו שגם משה רבנו שגה ואמר "למה הרעתה וכו'". כי גם הצדיקים הגדולים והנזירים טועים גם כן לפעמים על ידי רבוי האמת יותר מדאי שנמשך מקטרוג המלאכים הנ"ל וכנ"ל:

לא וזה שהודיעו השם יתברך מה ששגה בפרשה זאת של וארא, שנמשך לענין הקדם על שאמר למה הרעתה, כמו שפרש רש"י. וזהו, "וידבר אלקים אל משה ויאמר אליו אני ה'". כי כל הקשיות שקשה על השם יתברך נמשך מהסתרת האמת שמשם נמשכין דרכי ה' שאי אפשר להשיג, שהם בחינת צדיק וטוב לו, צדיק ורע לו. רשע וטוב לו וכו'. והכל בשביל הבחירה וכנ"ל. וזהו, "וידבר אלקים", בחינת דין וכו'. "ויאמר אליו אני ה'", בחינת רחמים. הינו שהודיעו כי ה' הוא האלקים והכל אחד, כי מדת הרחמים ומדת הדין הכל אחד באמת לאמתו, רק שאי אפשר להשיג זאת, כי עצם אמתת דרכיו ומדותיו יתברך אי אפשר להשיג כמו שאי אפשר להשיג עצמותו יתברך וכנ"ל:

וזהו, "וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי ושמי ה' לא נודעתי להם". כי עקר התגלות אמתת אלקותו יתברך היה על ידי האבות, אברהם, יצחק ויעקב. אבל אי אפשר לגלות האמת בפעם אחד, כי האמת צריך להתברר בזה העולם הבחירה דיקא בכל דור ודור עד שיבוא משיח, אז יתגלה האמת בשלמות, כי השם יתברך אחד ושמו אחד, שזה עקר האמת בחינת פלו אחד פלו טוב פלו קדוש. אבל אף על פי כן מצד המקבלים יש חלוקים רבים בענין השגת אמתתו יתברך לכל חד כפי יגיעתו בעבודתו יתברך, שזהו בחינת נודע בשערים בעלה, לכל חד כפי מה דמשער בלביה, הינו כפי יגיעתו להשיג אמתתו יתברך, כמו כן זוכה לשעורין דלביה. וכמוכח בזה הקדוש בכמה מקומות. דאית לה מארי דדין ורגלין שמשגיגין בבחינה זאת שנקרא דין וכו' וכו'. ואית בלבושין דמלכא וכו' ואיהו לא אשתני בכל אתר וכו'. וכל אחד כפי השגתו את אמתתו יתברך, כן נתגלה לו סוד שם משמותיו יתברך כפי ההשגה. כי יש שבעה שמות שאינם נחקקים ויש ביניהם כמה דרגות. ושם הויה ברוך הוא הוא למעלה מכלם, כי הוא בחינת שם העצם, אבל גם כל השמות אפלו שם הויה ברוך הוא, הוא רק בבחינת אחר הבריאה שגלה שמותיו יתברך להצדיקים כדי שיוכלו להשיג אמתתו יתברך, כי קדם הבריאה אין לו שם כלל, כמו שכתוב, ואנת לית לך שם ידיע וכו'. וכמוכח בכל ספרי המקבלים. ובבחינת אלו הנ"ל הוא החלוק שבין מדרגות הצדיקים שאף על פי שכלם מכירין ויודעין אמתתו יתברך שהוא פלו אחד פלו טוב וכו', אף על פי כן יש ביניהם חלוק גדול וכנ"ל. וכפי החלוק שבניהם, כמו כן משיג כל אחד שם משמותיו יתברך וכנ"ל:

לב) וזהו, "וארא אל אברהם באל שדי", שהוא שם קדוש ונורא, אבל זה השם נקראים בו גם המלאכים, כמו שנאמר, "היני שולח לפניך מלאך וכו'. השמר מפניו אל תמר בו כי שמי בקרבך". ודרשו רז"ל, אל תמירנו בו. כי שמי בקרבך, זה מט"ט (מטטרון) ששמו קשם רבו, כי מט"ט בגימטריא שד"י כמובא. הינו

שהשגת אמתתו: יתברך מצד זה השם משיג המלאך עד שהמלאך נכלל בו: יתברך בבחינת זה השם. ונקרא על שמו, אבל שם צריכין לזהר מטעות שלא לטעות שהשגה זאת הוא עצמות אמתתו: יתברך, כי על זה נאמר, "השומר מפניו אל תמירני בו".

ועל כן לא בחר משה בבחינה זאת. ואמר, "אם אין פניך הלכים וכו'". כי משה כל השגתו היה גבה מאד, כי השיג מבחינת שם העצם שהוא שם הנה ברוך הוא, אבל גם הצדיקים הגדולים שהשגתם רק בבחינת שם זה שהוא שם שד"י, הם יודעים ונזקרים מטעות ואינם טועים, חס ושלום, שזה תכלית ההשגה. רק יודעים שאי אפשר להשיג אמתתו: יתברך. וכן אי אפשר להשיג דרכי הנהגתו את העולם שהוא על ידי מדותיו: יתברך, שהם שמותיו כידוע. כי גבהו דרכיו מדרכיו, כי השגת עצם האמת נעלם ונשגב מאד. וזה שאמר השם: יתברך למשה על שאמר 'למה הרעתה', הלא לאברהם וכל האבות לא נתגליתי כי אם בבחינת שם שד"י ששם יש אחיזה להשגת המלאך כנ"ל, אבל 'ושמי ה', ששם אין שום תפיסה להמלאכים, 'לא נודעתי להם'. ועל כן בודאי היה נעלם מאתם יותר דרכי אמתתו: יתברך ואף על פי כן לא הרהרו אחר מדותיו. וכמו שדרשו רז"ל ומובא בפרוש רש"י שם, שהבטחתי להם את הארץ וכשבא אברהם לקבר את שרה, הכרח לקנות וכו'. וכן יצחק ויעקב. כי ידעו שעדין לא השיגו עצם אמתת מדותיו: יתברך. ואתה שכבר גליתי לך השגת שם העצם, שם הנה ברוך הוא, אתה חפץ לידע ולהבין דרכי הנהגות אמתתיו בשלמות. הלא, אדרבא, כל מה שמשיגין האמת במדרגה גבה יותר, צריכין לידע שעדין רחוקים מהשגת עצם האמת, כי עקר האמת הוא רק לידע שרחוקים מעצם האמת, שזהו עקר בחינת תכלית הידיעה אשר לא נדע וכו' וכו'".

וזהו, "וגם הקימתי את בריתי אתם לתת להם את ארץ כנען וכו' וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל וכו'. הינו שגלה למשה שאף על פי שלא גלה להאבות השגת אמתתו: יתברך אפלו כמו שגלה למשה, אף על פי כן כל מה שיעשו וטרחו לא היה בחנם, חס ושלום, כי אף על פי כן רק הם פעלו על ידי עבודתם להמשיך ולתן לנו אחזת נחלתנו שהיא ארץ ישראל ששם עקר השגת אמתתו: יתברך לכל אחד ואחד מישראל, רק שצריכין להמתין לזה עד הגאולה הראשונה ואחר כך עד הגאולה האחרונה, אבל סוף כל סוף כל כבישת ארץ ישראל בתחלה ובסוף, הכל היה בכם האבות, כמבאר בכל התורה.

וכמו כן אתה אף על פי שגילית לך שם ה' שהוא השגת האמת בבחינת גבה יותר, אף על פי כן עדין אי אפשר לך להשיג דרכי אמתתו בשלמות ועל כן אף על פי שאתה רואה בהאמת שלך שישראל לא ישמעו אליך וירגזו אותי ואותך כמה פעמים, וגם עתה ממאן פרעה לשלח את ישראל והוסיף עוד להכביד העבודה מאד מאד. וגם דתן ואבירם יצאו נצבים וכו', שבשביל כל זה לא רצית בתחלה לילך בשליחותי. וגם עתה אתה צועק 'למה זה שלחתי וכו'', אף על פי כן אתה מכרח לבטל דעתך נגדי ולילך בשליחותי, כי אף על פי כן תפעל ותועיל ותצליח הרבה בשליחותך, כי סוף כל סוף תוציאים ממצרים ביד רמה ותתן התורה לישראל. ומה שיהיה אחר כך אין להרהר בזה, כי כל מה שתגמר לטובת ישראל אינה נאבד לעולם:

והכלל, שאף על פי שאין זוכין להשיג עצם האמת, אף על פי כן כל צדיק וצדיק אמתו גומר הרבה מאד בעבודתו שמאיר בנו קדשת אמתת תורתו כפי הדור וכפי העת והזמן בפני הבית ושלם בפני הבית. ואפלו כל נקדה ונקדה טובה של אמת של הפחות שבישראל יקר מאד מאד בעיניו: יתברך ואינה נאבדת לעולם. ומה שנעשה עם כל אחד ואחד אי אפשר להם להשיג כי גם הצדיקים הגדולים בעצמם אי אפשר להם להשיג דרכי אמתתו: יתברך בשלמות כנ"ל. ואף על פי כן כל פעלתם באמת קיים לעד ולנצח, כמו שכתוב, "ושלמתי את פעלתם באמת". וכמו כן כל נקדה מנקדת האמת שמאירין בנו אפלו בשפלותנו העצום, הכל קיים לנצח:

לג) ועל ידי כל זה שדבר עמו השם: יתברך והאיר בו השגת הדעת האמתית עד שבטל דעתו והלך בשליחותו: יתברך ופעל פעלתו באמת, וגאל אותנו ממצרים ונתן לנו את התורה וכו'. על ידי כל זה הבין מרחוק עצם חסדיו: יתברך עד אין סוף ותכלית שאי אפשר להשיג כלל עצם אמתתו: יתברך, עד שהבין שאפלו בתקף כעסו וחרון אפו של השם: יתברך, חס ושלום, גם אז צריכין להתפלל אליו: יתברך, כי עצם אמתתו כונתו אי אפשר להשיג כלל ואיך שהוא רצונו שנגבש ונתפלל ונתחנן לפניו, כי עצם אמתת חסדו ורחמנותו אי אפשר להשיג כלל וכו'". ועל כן אחר מתן תורה כשבאו ישראל לידי אותה מעשה של העגל עד שחרה אפו: יתברך מאד ויאמר להשמידם, חס ושלום, אז הבין משה לבלי להסתכל על פשטיות האמת הנראה כפי דעת האדם ומשפטו שנוראה שבודאי כונת השם: יתברך לענשם, חס ושלום, כראוי לפי המעשה הרע הזה שמגיע לכלותם, חס ושלום, אבל באמת לאמתו אינו כן. ועל כן אז התחזק משה ולא הסתכל על שום סברות אמתיות לפי הדעת הפשוט שראוי, חס ושלום, לבוא עליהם

מה שראוי, רק סלק האמת הזה והתחזק בתפלה מאד מאד עד שנגלה, כמו שכתוב, "ויחל משה". וכמו שדרשו רז"ל שהרבה להתפלל כל כך עד שאחזתו אחילו. ואז נתרצה השם יתברך למשה וינחם על הרעה וכו'. ואז למדו השם יתברך סדר התפלה וסדר לפניו י"ג מדות של רחמים ושם גלה לו האמת לאמתו שעצם אמתו יתברך הוא רבוי רחמיו וחינוותו ורב חסדו לנצח שאינו נפסק לעולם, שזה עקר האמת, כמו שכתוב שם, "ה' ה' אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת". הינו שבחינת רחום וחנון ארך אפים ורב חסד זה עקר האמת של השם יתברך כי רחמיו אינם כלים לעולם, כמו שאמר רז"ל לשהבטיחו אז שאינם חוזרות ריקם, הינו כנ"ל, כי עקר האמת של השם יתברך הוא שרחמיו וחסדיו אינם כלים לעולם יהיה אף שיהיה תמיד תמיד מועיל תפלה ותחנונים וצעקה ושועה להשם יתברך, שכל זה הפך האמת של המלאכים שלפי אמתתם אמרו, מה אנוש כי תזכרנו וכו'. אבל הצדיקים כמו משה והנמשכים אחריו טרחו ויגעו עד שהשיגו שאחר כל הכעסים שמכעיסים אותו יתברך, עדין רחמי אמתתו אינם כלים לעולם. ובכל דור ודור נמצאים צדיקים וכשרים הנמשכים אחריהם שמתחזקים בתפלה תמיד, ועל ידי זה הם ממתיקים כל הדינים שבעולם ומבטלים כל הגזרות רעות מישראל ומכניסים הדעת האמתית בישראל להתחזק בתפלה ותחנונים תמיד, כי זה עקר האמת לאמתו, כמו שנאמר, "קרוב ה' לכל קראיו לכל אשר יקראהו באמת". וכתוב, "ואני תפילתי לך ה' וכו' ברב חסדך ענני באמת ישעך". 'באמת' דיקא, כי אני מאמין שבאמת לאמתו, גם עתה עדין אתה חפץ להושיעני, על כן אני מתחזק ומתפלל ענני באמת ישעך וכו'. והבן היטב כמה וכמה צריכין להתחזק בתפלה תמיד יהיה אף שיהיה. וזהו בעצמו בחינת שבירת הלוחות שכתבנו לעיל (באות כ"ח). כי כל זה הבין משה אחר כך על ידי מה שרמז לו השם יתברך בפרשת וארא וכו' וכו'.

לשונות של גאולה

רמח"ל, תיקונים חדשים - תיקונא תמינאה

ות"ח דבהווא זמנא אתקשר במצרים קיטרא דמסאבותא, דכלהו ד' קליפין אתקטרו תמן לשלטאה על ישראל. ולקבליהו ת' שנין אתגזרו עלייהו למיהווי בפולחנא. ולקבל דא ד' לשונות של גאולה, למפרק להו מכלהו ד', פורקנא שלים. ואלמלא סבלו ישראל גלותא שלים, פורקנא נמי שלים הוה, דלא הוה אבתריה גלותא. אבל כיון דלא יכולו למסבל גלותא, ואצטריך לאתקצרא, לא נטלו כלהו קליפין כל דלהון. ולבתר שלטו כל חד באתריה בד' מלכיות. ובשעתא דחבו במדברא תבו ואתמסרו לאינון ד', במ' שנין דמדברא:

ספר גבורות השם - פרק 10

ובמדרש (שמו"ר פ"ו) אמרו ארבע כוסות נגד ארבע לשונות של גאולה דכתיב והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים וגו'. והנה פירוש אלו ארבע לשונות יש להם פנים רבים, וכבר פירשנו למעלה אלו ארבע לשונות וכולם הם דברים ברורים ולאיש החכם אשר נתן ה' בו חכמה ודעת ידע כי משורש אחד יצאו הפירושים.

ומה שבארנו באלו ארבע לשונות, כי מפני שנגזר על זרע אברהם שלשה דברים כי גר יהיה זרעך ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה וגו', הזכיר בהם שלשה דברים **גירות עבודה ועינוי**, והם שלשה דברים האחד יותר קשה מן השני, וזה כי **הגירות** בתוך ארץ נכריה ואין להם כח והם כפופים תחת אחרים כמו הגר שיד אחר עליו, ומכל מקום אין משועבד לאחר, **ועבדום** הוא יותר מזה שהוא משעבד בו, ומכל מקום השעבוד הזה כמו כמה עבדים משועבדים לאדוניהם, ואין דבר זה יוצא ממנהגו של עולם שכמה עבדים יש, אבל **הענוי** הוא דבר יותר מכשעור שאין האדון מענה את עבדו אבל הוא משעבד בו ואין מענה אותו, ולפיכך וענו אותו הוא יותר.

וכאשר בא לגאול אתם התחיל באחרון **והוצאתי** אתכם מתחת סבלות מצרים, זה **נגד הענוי** שהיו משעבדים בהם יותר מדאי וזה מתחת סבלות מצרים, ואמר **והצילתי אתכם** מעבודתם וזהו הוצאה מן

העבודה, ואחר שהציל אותם מן העבודה אמר **וגאלתי אתכם**, וזהו נגד הגירות שהיו תחת ידי אחר בארץ אחרת ואין זה עבודה ושעבוד רק שהם תחת ידי אחר ועל זה אמר וגאלתי אתכם בזרוע נטויה, ואחר כל זה שגאל אותם אין זה רק הוצאה מרשות מצרים אבל **חסר עדיין להם החבור** בהקדוש ברוך הוא ועל זה אמר **ולקחתי אתכם** לי לעם שתהיו לי, כך פירשנו ארבע לשונות של גאולה.

ועוד פירשנו כי כאשר ישראל היו במצרים היו משועבדים בכל צד ובכל חלקיהם היו משועבדים. וזה כי כל דבר הוא מורכב מן חלקיו, וחלקיו של אדם הוא **הגוף והנפש והשלישי הוא הדבר הנעשה מחבור שניהן**, כמו הבית שהוא מורכב מחלקיו והם העצים והאבנים שהם חלקיו ועצם צורת הבית הוא שלישי. אמנם דבר זה בפרטים שכל אחד ואחד יש בו שלשה דברים, אמנם כלל האומה הישראלית יש בהם ענין רביעי והוא **חבור הכלל ביחד** כי יש בכלל מה שאין בפרט, ומפני שהיו ישראל בשעבוד מצרים מצד חלק האחד הוא הגוף על זה אמר הכתוב **והוצאתי אתכם** מתחת סבלות מצרים שהם **נגד חלק הגוף**. כי שעבוד של גוף הוא המשא. ולפיכך החמור שהוא בעל חומר וגוף הוא נושא משא וסבל, כי כאשר הגוף חזק הוא נושא משא גדול, וכאשר הנפש קל זריז התנועה הוא מוכן להיות זריז ומהיר בעבודה, ותמצא בהמה כמו החמור שהוא בעל אברים חזקים נושא משא כבד אבל אינו מהיר בתנועה, ותמצא מי שהוא ממהר בתנועה מאוד אבל לא יוכל לסבול משא גדול, מזה תדע כי משא גדול שייך לגוף ומהירות התנועה לנפש, והיו משעבדים בישראל בשניהם במשא גדול מאוד שהוא מלאכת הטיט והיו צריכים למהר מלאכתו, וכנגד שעבוד הגוף יאמר והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים.

וכנגד שעבוד הנפש אמר והצלתי אתכם מעבודתם, כי היה קושי העבודה אם מצד איכות העבודה ואם מצד כמות העבודה, ואיכות העבודה מתיחס לגוף וכמות העבודה לנפש שהיו צריכים למהר במלאכת העבודה והמהירות שייך אל הנפש שבו התנועה. אמנם **וגאלתי אתכם הוא לצורה העצמית שהוא השלישי**, שאין ראוי שתהיה הצורה ברשות אחר אבל ראוי שתהיה עומדת ברשות עצמה, כי אין עצם נסמך לאחר רק עומד בעצמו, והצורה היא עצם וכנגד זה אמר וגאלתי אתכם שתהיו **עומדים ברשות עצמכם**, ודבר זה התבאר למעלה אצל מה שמו וגו'. **וכנגד הכלל אמר והייתם** לי לעם כלומר שאני מחבר אתכם לעם במה שתהיו לי לעם וכבר התבאר זה למעלה באריכות במקומו. וכנגד זה אמרו ז"ל (שהש"ר פ"ו) שבזכות ארבעה דברים נגאלו ישראל כמו שנתבאר היטב באריכות והוא דבר מבואר מאוד, הרי לך ארבע לשונות של גאולה וגם זה הפירוש הוא ברור:

ועוד באלו ארבע לשונות של גאולה פירוש אחר והוא זה, כבר בארנו אצל ויוציאנו ה' ביד חזקה ובזרוע נטויה כי ישראל היו משועבדים במצרים מצד ישראל בעצמם ומצד המלך המושל, וזה כי יש עם ראוי לשעבוד מצד עצמם שהם עם שפל ודל, ויש עם שאין ראויים מצד עצמם שהיו משועבדים אבל המושל מתעורר בכח גדול מאוד למשול עליהם, ואצל ישראל היו שניהם אם מצד ישראל מפני שלא היה להם מעולם ארץ לנחלה ולא היו עם מיוחד כאלו היו עבד יליד בית למצרים שנולדו בארצם ותחת רשותם ומצד הזה ראויים הם לעבדות, ואם מצד פרעה הרשע שהיה מתעורר עליהם בכח גדול לשעבד בהם. וכנגד הראשון אמר והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים, פירוש כי היו ישראל מוטבעים בשעבוד מצרים מפני שנולדו במצרים עד שהם **שקועים בשעבוד בתוכם ואמר על זה והוצאתי אתכם** מתחת סבלות מצרים, וכנגד **פרעה שהיה רשע מתעורר למשול עליהם אמר והצלתי אתכם** מעבודתם לשון הצלה מי שבא על אחר בכח גדול לשעבדו והוא מציל אותו. אמנם **וגאלתי הוא הוצאה מרשות אחר** שעד כאן לא הזכיר רק הסרת הסבל והעבדות אבל הוצאה מרשות הוא ענין אחר, וזה אף על גב שלא היו פועלים בהם המצרים בעבודה, מצד שהם ברשות זולתם אין זה חירות ולכך אמר וגאלתי אתכם וגו', ואחר הגאולה מרשות זולתם **ולקחתי אתכם לי הוא החבור בו יתברך**, והרי לך פירוש ארבע לשונות של גאולה כל הדברים דרך אמת ואמונה.

בני יששכר - מאמרי חדש ניסן - מאמר ד

והנה הם ד' לשונות של גאולה, והוצאתי נגד היו"ד מן השם הנכבד שהוא רמז לחכמה כ"ח מ"ה [תיקו"ז ד' ע"א] וכל דבר מוציאין מן הכח אל הפועל מבחינת חכמה [וזהו מה רבו מעשיך ד' כולם בחכמה עשית], ומתחלת התורה בראשית בחוכמתא [תרגו"ן] ראשית חכמה [תהלים קיא י'] על כן מרומזת ביו"ד שהיא רק נקודה ראשית הכתיבה ויכולין לעשות ממנה כל אות שירצה, והצלתי אתכם מעבודתם נגד ה' ראשונה יובל העליון המוציאה עבדים לחירות, וגאלתי נגד הו' מן השם השפעה לבני ישראל על ידי

הגואל יסוד צדיק ו' זעירא, ולקחתי נגד ה' אחרונה [נוק'] מקבלת השפעת עליונים יתואר בה לשון קיחה כמו כי יקח איש אשה וכו'.

השל"ה הקדוש - מסכת פסחים - מצה שמורה (ב)

וז"ל תולעת יעקב, טעם ארבע כוסות. כבר כתבנו למעלה כי כשגלו ישראל למצרים נפלו תחת הערלה והיא יש לה ארבע קליפות קשות, וכל מי שנופל תחתיהם שוב אין לו צד חירות כפי טבעו של עולם. ומפני זה נתיירא יעקב אבינו ברדתו למצרים, עד שאמר לו הקדוש ברוך הוא (בראשית מו, ג), אל תירא מרדה מצרימה וגו' אנכי ארד עמך וגו' ואנכי אעלך גם עלה, הבטיחו שבכל מקום שגולין ישראל שכינה עמהם, וכשבא לפדות את עצמו פודה גם כן את ישראל. וזהו שאמר דוד ע"ה (שמ"ב ז, כג), אשר פדית לך ממצרים גוי ואלהיו.

וכשהגיע עת הגאולה, הוצרך הקב"ה לשבר הקליפות ההם כדי להוציא את ישראל לחירות, וזהו וה' הכה כל בכור ובאלהיהם עשה ה' שפטים. ולפיכך צוה הקב"ה למול את בני ישראל לצאת מתחת הערלה, וכשבדלו מן הערלה מיד יצאו לחירות, כענין שכתוב (זכריה ט, יא), בדם בריתך שלחתי אסירך מבור אין מים בו. וכנגד שבירת הארבע קליפות נאמר ארבע לשונות של גאולה בפרשת וארא, כדי להוציא את ישראל מתחת שעבודם, ונגדם נצטוינו לשנות ארבע כוסות, ובהסיבה דרך חירות. והבן כי יין המשומר בענביו היה סבת גאולתן של ישראל ממצרים מתחת הערלה בעלת ארבע קליפות הנזכרת במרכבת יחזקאל הנביא ע"ה, ולפיכך ארבע כוסות של יין בלילי פסח ובכוס רביעית אנו גומרין את ההלל, לפי שאז אנו עבדי ה' ולא עבדי פרעה, עכ"ל:

קוצר רוח ועבודה קשה

באר מים חיים - פרשת שמות - פרק ה

וידבר משה כן אל בני ישראל ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה, כלומר שהיה נראה בראיה חושית כי מה שלא שמעו לא מצד חסרון האמונה רק מקוצר רוח ומהעבודה קשה שהיה עליהם שלא היה כח בהם לתת לב כלל על הדבר הזה כאמור למעלה, ובזה הראה למשה כי טעות גדול טעה בבני ישראל שסבור שח"ו אינם מאמינים בה'. לא כן כי בני מאמינים הם ואינם יכולים לשמוע מצער דוחקם ואין אדם נתפס על צערו. ועל כן לא סיפר הכתוב בעלייתן כאן בשבח בני ישראל כל כך כי לא היה מעלתם בהתגלות לבם, מקוצר רוח, רק הקב"ה שידע האמת. על כן בוראם העיד עליהם כי בני ישראל המה שראויים לכנות בשם זה באמיתיות פנימיות נקודת מורשי לבבם, ולזה אמרו חז"ל (זוה"ק שמות ז'). בני ישראל עאלו ובני ישראל נפקו. כי (בראשית רבה י"ב, א') בוראן משבחן, מי מגנן. בוראן מקלסן, מי יתן בהם דופי. אלא נאין הן ומשובחים. ככל הנאמר:

באר מים חיים - פרשת וארא - פרק ו

וסיים הכתוב בשבחו של משה וידבר משה כן אל בני ישראל, שכן דיבר אל ישראל כי זכות האבות עלה לפני המקום והוא גרם לגאול אתכם. והנה בדברים האלה ודאי שהיה ראוי לבני ישראל להאמין בדבר הגאולה כי לאבותיהם טוב פצתה מלא לבנימו, ואף על פי כן לא שמעו מקוצר רוח ומעבודה קשה, כלומר לראותם גודל בחינת הדין הקשה שסיבבם ונתגברו הדינים למאוד עד שהיה קשה בעיניהם לומר מתי יומתק הדין הקשה הזה ועל כן אמר משה לפני ה' הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה. כי אחרי שישאל יודעים בזכות האבות ובניו המה ואף על פי כן היה קשה בעיניהם המתקת רב הדין, ומכל שכן פרעה שאינו מאמין בזכות האבות ועיקר בטחונו היה בבחינת אלהים הקשה שידע שנתגבר הדין עד שאמר מי ה' לא ידעתי את ה' שלא האמין כלל אם יש בחינת הרחמים בעולם ואיך ישמע שיצאו ישראל מתחת ידו:

זוהר חלק ב דף כה/ב

וידבר משה כן אל בני ישראל, ולא שמעו אל משה מקוצר רוח, מאי מקוצר רוח, אמר רבי יהודה, דלא הוו נפיש, ולא הוו לקיטי רוחא, אמר רבי שמעון, מקוצר רוח, דעד לא נפק יובלא למיהב לון נפישו, ורוח בתראה עד לא שלטא למעבד נמוסוי, וכדין הוה עאקו דרוחא, ומאן איהו, רוח בתראה דקאמרן, (נ"א) דעד לא ירב ליה יובלא ברכה על האי רוחא, לאתקיימא נפש תתאה, ולא שלטא האי רוח על נפש אלא כד אתברכא מיובלא, כדין יהא רוחא, ומאן איהו רוח, דא יעקב דכתיב ותחי רוח וגו'. תא חזי, כתיב הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתיים, מאי ואני ערל שפתיים, והא בקדמיתא כתיב (שמות ד י) לא איש דברים אנכי וגו', כי כבד פה וכבד לשון אנכי, וקודשא בריך הוא הא אותיב ליה מי שם פה לאדם וגו', והוא אמר ואנכי אהיה עם פיך, סלקא דעתך דלא הוה כן, והשתא אמר ואני ערל שפתיים, אי הכי אן הוה מלה דאבטח ליה קודשא בריך הוא בקדמיתא.

אלא רזא איהו, משה קלא, ודבור דאיהו מלה דיליה הוה בגלותא, והוה איהו אטיס לפרשא מלין, ובגין דא אמר ואיך ישמעני פרעה, בעוד דמלה דילי איהי בגלותא דיליה, דהא לית לי מלה, הא אנא קלא מלה גרע דאיהי בגלותא, ועל דא שתף קודשא בריך הוא לאהרן בהדיה. תא חזי, כל זמנא דדבור הוה בגלותא קלא אסתלק מניה, ומלה הוה אטיס בלא קול, כד אתא משה אתא קול, ומשה הוה קול בלא מלה בגין דהוה בגלותא, וכל זמנא דדבור הוה בגלותא משה אזיל קלא בלא דבור.

והכי אזיל עד דקריבו לטורא דסיני ואתיהיבת אורייתא, ובהווא זמנא אתחבר קלא בדבור, וכדין מלה מליל, הדא הוא דכתיב (שמות כ א) וידבר אלהים את כל הדברים האלה, וכדין משה אשתכח שלים במלה כדקא יאות, קול ודבור כחדא בשלימו, ועל דא משה אתרעים דמלה גרע מניה, בר ההוא זמנא דמלילת לאתרעמא עלוי, בזמנא דכתיב ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך, מיד וידבר אלהים אל משה.

תא חזי דהכי הוא, דשרא מלה למללא ופסק לה, בגין דעד לא מטא זמנא, דכתיב וידבר אלהים וגו' ופסק, ואשלים קלא, הדא הוא דכתיב ויאמר אליו אני יהוה, בגין דדבור הוה בגלותא ולא מטא זמנא למללא, (ותא חזי) בגיני כך משה לא הוה שלים מלה בקדמיתא (דהכי אתחזי) דאיהו קול, ואתי בגין דבור לאפקא ליה מן גלותא, כיון דנפק מן גלותא ואתחברו קול ודבור כחדא בטורא דסיני, אשתלים משה ואתסי, ואשתכח כדין קול ודבור כחדא בשלימו.

תא חזי, כל יומין דהוה משה במצרים, דבעא לאפקא מלה מן גלותא, לא מליל מלה דאיהו דבור, כיון דנפיק מן גלותא ואתחבר קול בדבור, ההוא מלה דאיהו דבור אנהיג ודבר לון לישראל, אבל לא מליל עד דקריבו לטורא דסיני ופתח באורייתא דהכי אתחזי, ואי תימא (שם יג יז) כי אמר אלהים פן ינחם העם, לא כתיב כי דבר, אלא כי אמר, דאיהו רעותא דלבא בחשאי, והא אוקימנא:

מהר"ל, חדושי אגדות חלק שני עמוד ו - מסכת נדרים

וכל זמן שלא הוסיף הערלה נחשב שהוא אינו בפעל הנגלה, כי הערלה הוא כסוי ואטימה לאדם, כמו שתמצא לשון ערלה בכל מקום על לשון אטימה כמו ערלת לבבכם (דברים י) וכן כל לשון ערלה כמו ערל שפתיים (שמות ו') כלומר שאינו יכול להוציא הדבר אל הגלוי בפעל, ודבר שאינו בפעל הנגלה הוא ככח נחשב כל התורה שהיא השלמת האדם ואין לפרש יותר מזה.

דאיתא (בראשית רבה פר' מו) ד' ערלות הן וחשב שם ערלה באוזן ערלה בפה ערלה בלב ערלה בגוף עיין שם וכל הד' ערלות הם אחד. דמשה קראו ליצר הרע ערל ערלת לבבכם כמו שאמרו (סוכה נב), והיינו שרצונינו לעשות רצונך ומי מעכב שאור שבעיסה וכו', (כמו שאמרו ברכות יז). והיינו שהיצר הרע כח זר מחמת מציאות הקליפות בעולם ונכנס בלב ישראל מעט. וכעומד בלב כסיל ומפתה לסור מעבודת השם יתברך ואין לו שייכות לישראל. והוא כמו הערלה החופה לאות ברית והוא דבר זר. וכן ערלת הפה שאמר משה רבינו ואני ערל שפתים, היינו דאיתא (ברכות ו ע"ב) כל אדם שיש בו יראת שמים דבריו נשמעין ולמה לא שמעו ישראל.

וע"כ הטעם ואני ערל שפתים כמו שיש ערל שוכן על שפתים ואינו מניח לדיבור שלו שיעשה פעולתו. דאם לא כן בודאי היו דבריו נשמעין. והוא מה שאמרו בזוהר הקדוש (כה ב) שהדיבור שלו בגלות. והיינו בגלות מצרים שהיה קליפתן מקיף לישראל מכל צד כמו שנאמר גוי מקרב גוי כעובר במעי אמו. ואף דכתיב ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ואיתא בזוהר הקדוש (שם) ומאן איהו רוח דא יעקב דכתיב ותחי רוח וגו'. אם לא היה הדבור בגלות לא היה לישראל קוצר רוח ובודאי היו דבריו נשמעין. והוא גם כן על ידי כח זר וכערלת בשר. וזהו גם כן ערלת האוזן דכתיב הנה ערלה אזנם וכמו שאמרו דברים היוצאים מהלב נכנסים ללב. אך יש ערל השוכן על האוזן ואינו מניח לדברים היוצאים מהלב להכנס לאוזן ולהלב. ונמצא הד' ערלות כולם ממקום אחד על ידי מציאות הרע שנכנס מזה ללב וזה כח זר. ומבקשים וטהר לבינו מהערלה לעבדך באמת.

רי צדיק פרשת וארא - אות ז

[ז] בזוהר הקדוש (כה ב) מאי ואני ערל שפתים והא בקדמייתא כתיב לא איש דברים וגו', כי כבד פה וכבד לשון אנכי וקב"ה הוה אותיב ליה מי שם פה לאדם וגו', ואנכי אהיה עם פיך ס"ד דלא הוה כן והשתא אמר ואני ערל שפתים וכו', אלא רזא איהו. משה קלא ודבור דאיהו מלה דיליה הוה בגלותא וכו'. והיינו כמו שאמרו למעלה (זח"ב ג א) דהא קול אתי לדבור וכו', בגין דקול איהו כלל דבור איהו פרט וכו', והוא דקול שם הוי"ה קב"ה, והיינו תורה שבכתב וכמו שנלמד (ברכות כא.) מדכתיב, כי שם ה' וגו', לברכת התורה לפניו. ודבור שכינתא תורה שבעל פה וכמו שאמרו (שבת קלח ע"ב) דבר ה' זו הלכה. ובספר יצירה איתא יום שבת בשנה ופה בנפש ובזוהר הקדוש (ח"ג יא ב) אתקדש יומא סליק פומא דשליט על כלא פי ה'.

ואמרנו שבודאי לא נברא הפה בנפש בשבת שהרי אדם הראשון דיבר בערב שבת. אך פי ה', היינו שידבר האדם ויהיה דבר ה' דברי אשר שמתתי בפוך זהו נברא בשבת כד אתקדש יומא. וזהו מלכות פה תורה שבעל פה קרינן לה. וזה הדבור היה בגלות במצרים שהיה כל הדברי תורה בגלות ובכללם התורה שבעל פה גם כן.

אך יש להבין מה תירץ הזוהר הקדוש לקושיתו כיון שהבטיחו השם יתברך ואני אהיה עם פיך ובודאי נתקיים כן ולמה אמר ואני ערל שפתים. רק באמת יש שינוי שמתחלה אמר לא איש דברים אנכי. דמשה רבינו נקרא איש האלהים בעלה דמטרוניתא וכמו שאמרו בזוהר הקדוש (כב ב) מאריה דביתא איש האלהים. וזהו איש דברים על פי מה שאמרו (זח"א לב. א) והאי דבור אקרי שבת דשבת אקרי דבור וכו', ועל זה אמר לא איש דברים אנכי, שהדבור בגלות ואחר כך אמר למה הרעותה וגו', והיינו מה שניטל מהם השבת. ועל כן אף שמקודם כתיב ויאמן העם זה היה על ידי כח השבת שהכניס אמונה בלבם. דשבת בחינת מהימנותא שלימתא ועל ידי המגלות שהיו משתעשעין בהם משבת לשבת שהשם יתברך גואלן. וכיון שאמר פרעה תכבד העבודה וגו', ואל ישעו וגו', אל יהו משתעשעין ואל יהיו נפישין ביום השבת כמו שאמרו (מדרש רבה שמות פ' ה' ומדרש תנחומא פ' זו ו.) על כן אף שאמר להם משה רבינו ע"ה כל הלשונות של גאולה והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי. מכל מקום לא נכנס בלב ישראל כיון שנחסר להם השבת והמגילות שהיה מביא בלבם האמונה בשלימות.

וזהו שנאמר ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ובזוהר הקדוש (כה ב) ע"ז דעד לא נפק יובלא למיהב לון נפישו ורוח בתראה עד לא שלטא למיעבד נימוסיו וכו'. רוח בתראה, היינו רוח הקודש דכל ישראל בני נביאים (כמו שאמרו פסחים יו.) שהם בני אברהם יצחק ויעקב שהיו נביאים ומזה יש לכל אחד מישראל רוח הקודש לכיון המעשה אשר יעשה. ובשבת שהוא מדת מלכות פה תורה שבעל פה. ותורה שבעל פה על ידי רוח הקודש כמו שכתב הרמב"ן (ב"ב יב.) אז כל אחד מישראל משיג מבחינת רוח הקודש.

וכמו שכינונו שם כולם ההלכה בשבת ואף העמי הארץ שבהן. וזהו שנאמר מקוצר רוח ממה שניטל מהם השבת שהיו זוכין על ידו לבחינת רוח הקודש. ויובלא, היינו הנייחא דשבת.

ואחר כך אמר משה רבינו הן בני ישראל לא שמעו אלי וגו', ואני ערל שפתים והוא על פי מה שאמרו (שמות רבה פר' מב) לך רד אמר לו לא בשביל כבודך אתה עולה לכאן אלא בשביל בני אמרתי לזקן שלהם והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו וכו', וכשהם יורדים הם ושלוחיהם בירידה עיין שם. וזה שאמר משה רבינו ע"ה שעל ידי שניטל מישראל השבת ונחסר להם האמונה על ידי זה גרמו ואני ערל שפתים שמשה רבינו היה המנהיג שלהם. **ולא אמר כבוד פה וכבוד לשון כמו שאמר בתחלה על אל הפועל**, דהיינו שיכנסו דבריו בלב השומע. ואמר ואני ערל שפתים כמו שקראו ליצר הרע גם כן ערל שהוא כח זר יושב בלב. וכן כאן אמר שהוא כח זר מונח על שפתיו שאינו מניח לדיבור שלו שיעשה פעולתו (וכמו שנתבאר מאמר ו).

ועל זה אמר ואיך ישמעני פרעה שבאמת דבור משה רבינו היה בו כח לכנוס אף לאזני פרעה אף שאזניו אטומות משמוע והוא ערל לב. מכל מקום כיון שדיבור של משה רבינו ע"ה היה דבר ה' ממש שמדבר מתוך גרונו וכתוב כן יהיה דברי אשר יצא מפי לא ישוב אלי ריקם, כי אם עשה וגו', והצליח וגו'. והיו פועלין אף על לב ואוזן פרעה. שזה ההבדל שמי שיש בו יראת שמים שדבריו נשמעין מכל מקום צריך שיבואו דבריו על אוזן שומעת. מה שאין כן כשהשומע יש לו ערלת האוזן וערלת הלב. מה שאין כן דבר ה' דברי אשר יצא מפי לא ישוב אלי ריקם. וכמו בחינת דבור של משה רבינו ע"ה ובטח היה נשמע אף לפרעה. וכיון שראה שלא נכנסו דבריו בלב ישראל אמר הן בני ישראל לא שמעו אלי. והיינו על ידי שנחסר להם השבת והאמונה גרמו שיהיה משה ערל שפתים כח זר מונח על שפתיו ואינו מניח הדבור לצאת ולכנוס בלב ואוזן השומע. ואיך ישמעני פרעה שהוא ערל לב וערלה אזנו משמוע. ובשבת זוכין ישראל לקול ודיבור. קול תורה שבכתב דכולי עלמא בשבת נתנה תורה (שבת פו ע"ב) ודבור תורה שבעל פה ואיתא בזוהר הקדוש (ח"א מז ב) ביום השביעי דא תורה שבעל פה דאיהו יום ז' כו', והיינו מלכות פה תורה שבעל פה קרינן לה זוכין לקול ודבור וזהו בדבור ובקלא:

זרע קודש - פרשת וארא

ולכן כאן שעדיין היו ישראל במצרים, היה טענתו של משה כמה פעמים (שמות ד, י) לא איש דברים אנכי, כי כבוד פה וכבוד לשון אנכי כו' (שם ו, יב) ואני ערל שפתים, כי באמת כתיב כאן (שם ט) שלא שמעו ישראל אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה, והפירוש שעדיין לא היו ישראל נקשרים כראוי במקור הקדושה, כי לא היה להם רוח כראוי כנ"ל, שעל ידי בחינת רוח [הוא] התקשרות ודביקות הזו, והם היו עדיין בקוצר רוח, כי כן כתוב בספרים (ע' זוה"ק ח"ב כה ע"ב) שהדיבור היה אז בגלות, ולא היו יכולין להוציא דיבור של קדושה כראוי. ולכן אחר כך כשיצאו, נקרא שם החג פת"ח, מלשון פ"ה ת"ח (ע' פע"ח שער חג המצות פ"א), שהיה להם עתה דיבור של קדושה, משא"כ מקודם היה הדיבור שהוא על ידי רוח ממללא, בגלות, ולכן מ'קוצר רוח' ומעבודה קשה, ר"ת מקו"ר, לרמוז על הנ"ל שלא היה להם ברוח התקשרות ודביקות למקור.

ומשה רבינו ע"ה שהיה כוללות נשמות ישראל הרגיש כ"ז בעצמו, כיון שהוא כללות נשמתם ויש בכלל מה שבפרט, ולכן מחמת שלא היה בפרטיות נשמת ישראל דיבור ורוח הנ"ל כראוי, היה גם כן בכללותן של נשמותיהן שהיה במשה גם כן ערל שפתים, וזה היה טענתו שאני מבין בעצמי, שאיני יכול לדבר אליהם כלל לקשרם למקורם, ולא איש דברים אנכי כנ"ל, מוכח שזהו מפני שבפרט שלהם הוא כן, שלא נתקן הדיבור ורוח שלהם, וכיון שלא נתקן הרוח שלהם בוודאי לא ישמעו אלי, כיון שאין נקשרים על ידי רוח שלהם למקור נשמתם הקדוש, כמו שנאמר אחר כך שלא שמעו אל משה מקוצר רוח כו'.